

РЕЦЕНЗИЯ

За научната продукция на доц. дин Иван Първев кандидат в конкурса за „професор“ по 2.2 История и археология /Нова балканска история – Централна Европа и Балканите, XVII-XIX в./, обявен в ДВ, бр. 103, от 27 декември 2016 г.

Доц. дин Иван Първев се явява на обявения конкурс със значителна като количество и качество научна продукция, солиден преподавателски опит и добри постижения в организацията на историческото дирене.

Доц. Първев е защитил докторска дисертация върху взаимоотношенията между монархията на Хабсбургите и Османската държава в края на 17-и – началото на 18-и век. Въпреки че това не се изисква от сегашната пародия на закон, той защитава и голям докторат, което говори ясно за амбициите му да извърви достойно целия път на научен работник от висока класа. Доц. Първев се вписва и в стремежите на по-добрата част от историческата колегия през последните десетилетия – да скъса със самоизолацията на нашите проучвания и да ги представи на вниманието на четящата публика и специалистите в Европа и по света. Доста от неговите изследвания са издадени от авторитетни издателства най-вече в Германия, но и в Съединените щати.

Основните изследвания на кандидата напълно влизат в параметрите на заявения конкурс. За мен винаги е било трудно да разделям изследванията на такива за докторат, за хабилитация, за голям докторат и т. нат. Особено, когато става въпрос, както е в случая, за най-високата академична длъжност, както е наречена пак от същия закон и която би трябвало да бъде кулминация на цялостна дейност, а не на няколко заглавия. Основна тема на неговите проучвания са взаимоотношенията между Османската империя и Централна Европа – на първо място австрийската империя, но и редица германски

държави. С годините той разширява обсега на изследваната тематика, за да стигне до представеното за конкурса основно заглавие „Балканите и Източния въпрос 1688-1878 г.“. През цялата си дейност като изследовател доц. Първев е показвал особен афинитет към теоретическите проблеми на историята. Това бе доказано в книгата му за клио-гравитацията в международните отношения, но минава като една от основните теми в проучванията му и през последните години, явно е и в монографията, с която се явява за конкурса.

Любима тема на доц. Първев е дипломатическата история, но това не означава, че той се ограничава само с нея. Интересува го историята на личностите или по-скоро на личността в историята, социалната история на Балканите – мястото на търговците във взаимоотношенията на региона с Централна Европа, историята на дефинициите, които често приемаме за даденост – от рода на „Източен въпрос“, „Балкански полуостров“ и т. нат. Всъщност за два от тези термина той инициира и международни научни конференции, резултатите от които бяха издадени в сборници на чужди езици, а той самият публикува в тях и собствените си изследвания, които са представени за конкурса. Не му е чужд и интереса към философията на историята. Интересуват го въпроси, свързани с историята на езика – не толкова като лингвистична конструкция, колкото като политическо оръжие в двете многонационални държави – Австрия и Османска Турция. При това той понякога любопитно изкривява или преобръща ъгъла от който обичайно гледаме на историческото си развитие – не ролята на Германия в Европейския Югоизток, както сме свикнали, а ролята на Европейския югоизток като фактор в германската история. Не остава встрани и от вечния въпрос дали Балканите са част от Европа и каква именно част са.

Винаги съм гледал със скептицизъм на традицията историкът да се ограничава в едно тясно поле на изследване и да се върти в него като кон,

привързан на кола в центъра на хармана по време на вършитба. Та затова напълно одобрявам и посягането към съвсем странична тематика и други хронологически рамки, които прави Иван Първав, като в статията „Геополитика и дипломация“. В края на краищата един професор би трябвало да покаже, че умее да използва строго специализираното си познание и в други области, от които се нуждае обществото.

Той не остава чужд и на проблематика, която през последните десетилетия вълнува историческата общност и за която още нямаме точни и общоприети правила. Отрадно впечатление в това отношение прави статията му, посветена на историческата наука и новите информационни технологии. Нека да вметна тук, че подобен род статии остаряват най-бързо, но това не е беда, защото те отразяват определен период на размисъл, който дава храна за по-сетнешното развитие.

През последните години доц. Иван Първев особено активно организира исторически проучвания, предлага и готви конференции. Плод на тези усилия са четири сборника, посветени на изключително важни проблеми, три от които са и на чужди езици. Това има връзка и с ръководството му на програма „регионални проучвания“ в Университетския комплекс по хуманитаристика. Именно в рамките на този голям проект той бе един от инициаторите на една мултидисциплинарна инициатива - ГИС Тракия, която по мащабите си за момента няма равни у нас.

Доц. Първев е активен и в редакторството на монографии, истории на други държави на български език, като историите на Германия, Австрия и Дания.

Изследването, което доц. Първев е предложил като основно в конкурса е монографията „Балканите и Източният въпрос 1688-1878“, току що излязла в Университетското издателство. Нека да посочим, че се предполага, че това е

първият том от поредица върху историята на Балканите в рамките на проекта „Регионални проучвания“.

В него доц. Първев аргументирано опитва да наложи нова дата за началото на Източния въпрос. Знаем, че това е проблем, оживено дебатиран в историографията, като предложените дати се колебаят от Виенския конгрес в началото на 19-и век, мирът в Кючук Кайнарджа, Карловацкия мирен договор, та и в по-екзотични случаи – падането на Константинопол под османска власт или дори превземането му от латинците в началото на 13-и в. Предложената от автора долна граница е привлекателна, но нека да посочим, че авторите, занимавали се с различните фази на Източния въпрос често са били изкушавани да поставят собствените си занимания като логичен център на заключенията си. В известен смисъл така постъпва и доц. Първев. Като много добър специалист по историята на австрийските взаимоотношения с региона, той поставя като начална дата такава, която има връзка предимно с австрийската политика и европейската реакция – в случая реакцията на Франция. Това, което предлага доц. Първев е примамливо, макар лично аз да изпитвам известен скептицизъм към разсъжденията му /да речем, не ми се вярва при онова ниво на комуникациите само две седмици след падането на Белградската крепост французите да са решили и осъществили нахлуване в немските земи/.

Самият доц. Първев определя като свой принос разработването на нова периодизация на Източия въпрос, с която аз съм напълно съгласен, но тя е толкова близо до ума, че като се замислих, се удивих защо досега никой не я е формулирал по този начин.

Истинският принос, поне за мен, в монографията е здравата връзка между фактографията и теорията и опитът на доц. Първев да моделира начините, които се използват при решаване на проблемите, свързани с

Източния въпрос. Напълно съм съгласен с автора с прецизните му и внимателни, не категорични формулировки, които той предлага – особено в типологията на „косвената власт“ на балканите. Това е принос не само в българската, но в европейската историография, за което поздравявам автора.

В статията си за „Българите в най-старата запазена европейска печатна книга“ авторът въз основа на анализа на т. нар. „Турски календар“ прави внимателното предположение за частично запазване на българската държавност в началото на 15-и в. нещо, което в последните години се предлагаше от колегите Пламен Павлов и Иван Тютюнджиев въз основа на различен анализ.

Твърде интересна е и статията, посветена на едно предложение за ревизия на Санстефанския договор, макар аз трудно бих се съгласил с автора, че то е „сравнително слабо известно“. Не бих го и свързал с донейде идеологизираната представа на автора, че пренебрегването му се дължи на известни особености на историографията до 1989 г. Така или иначе друг от изводите на автора е по-важен, а то е, че Русия не може да се съгласи с направеното предложение поради факта, че срещу частичното запазване на Сан Стефано и излаза на България на две морета се предлага на Русия да се съгласи с преминаването на цялата западна част на полуострова в сферата на австрийско влияние. Трудно ми е да приема и една дума – това че Русия „симпатизира“ на българската кауза – струва ми се, че подобни по-скоро емоционални оценки нямат място в един обективен исторически анализ.

Съвсем прав е доц. Първев и ми се струва, че никому не е хрумвало досега да направи сравнителен анализ на руските манифести за обявяване на война на Османската империя като политически послания, като заявления, които крият в себе си определена програма и определено виждане на руско-османските отношения.

Статията за „идеята за европейска държавност“ е скрупулъзно изследване на запазването на историческия спомен за балканските държави, покорени от Османската империя в титулатурата на австрийската държава пренесла ги от титулатурата на унгарския владетел. Отделни нюанси от тази тема са споменавани и в други изследвания, но досега поне, доколкото се простират знанията ми, не в такава пълнота.

Статията на доц. Първев *Following the phases of the moon* придобива особена важност с оглед на ставащото сега в Европа и обсъждането на въпроса за Европа на различни скорости. Той посочва, че идеята за културна и благородна Европа има твърде кратък живот у нас преди всичко поради европейската реакция на Санстефанския договор, но все пак българите остават далеч от евроскептицизма, характерен за други общества.

Напълно съм съгласен с извода на автора направен в *Deutschland und das Problem der staatlichen Wiedergründung* за недооценяването на значението на Средна Европа в българската история, недооценяване, което изглежда странно, като вземем предвид, че и Санстефанският и Ньойският договор и дипломатическите совалки в навечерието на Втората световна война, на практика правят именно това – насочват страната ни към среден и горен Дунав.

Изброеното дотук, струва ми се, е достатъчно без да влизаме в ненужна фактографска пълнота да докаже, че със своите изследвания доц. Иван Първев напълно е осъществил очакванията във връзка с професура по история на балканските народи – Централна Европа и Балканите. Не случайно към приносите му е приложена и убедителна справка за цитиранията на работите му, което показва, че тезите на автора са достатъчно добре известни поне на европейската историческа общност, работеща в сходна проблематика. Към това се добавя и активната му преподавателска дейност – той от години чете основния лекционен курс по нова балканска история във всички специалности

на Исторически факултет, както и курсове в 8 магистърски програми, за някои от които – например „Дипломация и разузнаване на Балканите“ той е инициатор и ръководител.

В заключение смятам, че доц. дин Иван Първев има всички качества и е доказал с научната си работа, че е достоен за длъжността, за която аспира. Аз ще гласувам „за“ и призовавам членовете на уважаемото научно жури да направят същото.

Чл. кор. проф. дин Иван Илчев

15.03.2017

